

نقدی بر تاریخ‌نگاری بهائیت

مریم صادقی پری

چکیده

تاریخ‌نگاری به عنوان یکی از شاخه‌های فرهنگ، در بردارنده و بازگوکننده بخش مهمی از هویت دینی و ملی جامعه ما است؛ همواره نگارش تاریخ از زوایا و دیدگاه‌های متفاوت، از سوی مورخان مورد کنکاش قرار گرفته و آثار بسیاری از سوی جریان‌های مختلف فکری و سیاسی با دیدگاه‌های موافق و مخالف به ویژه از نظر روایت، تحلیل و ارزیابی، در داخل و خارج از کشور در این حوزه تولید شده است. از میان جریان‌ها و طیف‌های مختلف، تشکیلات بهائیت توجه ویژه‌ای به تاریخ دارد و در سال‌های اخیر نویسندگان بهائی در آثار منتشر شده خود سعی کرده‌اند که از جایگاه و اهمیت تاریخ در رسیدن به اهداف خود بهره ببرند. نگارنده با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی و استفاده از منابع اصلی بهائیت، در صدد آن است تا به شناخت تاریخ‌نگاری از منظر تشکیلات بهائیت بپردازد و زوایای مختلف آن را مورد بررسی و واکاوی قرار دهد.

کلیدواژه‌ها: تاریخ‌نگاری، تحریف تاریخ، بهائیت

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، رویکرد جدیدی در کشورهای غربی به ویژه آمریکا در خصوص تاریخ‌نگاری ایران به وجود آمد؛ به طوری که تنها در کشور آمریکا، حدود هفده دانشگاه به فعالیت در حوزه مطالعات تاریخ ایران مشغول هستند. تعدادی از محققین و اساتید این دانشگاه‌ها نظیر احسان یارشاطر، عباس امانت و عباس میلانی از فراری‌های ایرانی مقیم آمریکا و دارای گرایش‌ها و تمایلات خاص سیاسی و بعضاً سوابق وابستگی به جریان‌های مخالف انقلاب اسلامی و از بازنشستگان رژیم پهلوی هستند. وجه غالب و مشترک مطالعات این گروه از اساتید، مسئله بهائیت است. آنها تلاش می‌کنند با مطرح کردن بهائیان به عنوان یک اقلیت دینی مظلوم در طول تاریخ‌شان، چالشگری علیه بهائیت را به بهائی‌ستیزی تعبیر نمایند و با عنوان «خشونت و تبعیض دینی»، آن را نقض حقوق بهائیان نشان دهند. به جرئت می‌توان گفت که یکی از فعال‌ترین بخش‌های مرتبط با ایران و مطالعات دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی در آمریکا، بهائیت است. علاوه بر مراکز مطالعاتی آمریکا، در دانشگاه‌ها و مؤسسات مطالعاتی بریتانیا نیز به همین شکل به بهائیت توجه شده است. برای نمونه در دایره‌المعارف چاپ‌شده توسط دانشگاه آکسفورد با موضوع جهان اسلام، بایبگری جنبشی نجات‌بخش و مبارز معرفی شده که در اطراف جوان بازرگان ایرانی به نام سید علی محمد شیرازی معروف به باب شکل گرفته است.^۱ همچنین در تعریف بهائیت در این دایره‌المعارف آمده است: «آئین بهائی را می‌توان به عنوان پاسخی دید در برابر چالش‌هایی که سده نوزدهم برای دنیای اسلام به وجود آورد.»^۲ در این دایره‌المعارف تلاش شده است تا بهائیت به عنوان یک جریان فکری نجات‌بخش که خاستگاه آن کل جهان هستی است، معرفی شود.

چهار چوب‌ها و مبانی مشترک تاریخ‌نویسان بهائی

۱. اعتبار بخشی به تاریخ‌نگاری بهائیان

نگاه تشکیلات بهائیت به تاریخ به مثابه یک «ابزار سیاسی» و «جریان‌سازی» است و در سال‌های اخیر به طور قابل تأملی بر حجم نوشته‌های آنها در این زمینه افزوده شده است. نویسندگان تشکیلات بهائیت دو هدف مهم و اساسی را در جعل تاریخ دنبال می‌کنند؛ نخست اینکه از این رهگذر برای بهائیت تاریخ بسازند و دومین دلیل توجه آنها

۱. دنیس مک اوئن، بایبگری، دایره‌المعارف جهان‌نویس/اسلام، زیر نظر حسن طارمی‌راد، تهران، کتاب مرجع/کنگره، ۱۳۸۸، ص ۶۲۳.

۲. بی. تاد لاوسون، بهاء‌الله، دایره‌المعارف جهان‌نویس/اسلام، زیر نظر حسن طارمی‌راد، تهران، کتاب مرجع/کنگره، ۱۳۸۸، ص ۷۲۷.

به تاریخ، مظلوم‌نمایی در بین عوام، اعم از داخل و خارج از کشور (در سطح بین‌الملل) است تا بهانه‌ای برای اعمال فشارهای بین‌المللی علیه نظام جمهوری اسلامی ایران فراهم شود.

پس از انتشار آثاری نظیر ویژه‌نامه ایام شماره ۲۹ روزنامه جام‌جم و شماره ۱۷ فصلنامه مطالعات تاریخ معاصر ایران که به بررسی ارتباط تشکیلات بهائیت با کشورهای استعماری با عناوینی نظیر جاسوس و عامل سفارت انگلیس، روس، آمریکا و اسرائیل پرداخته بود، بیت‌العدل در مواجهه با نشر اسناد و مدارکی دال بر وابستگی آنها به بیگانگان در دوره حکومت قاجار و پهلوی، رویکرد جدیدی را در نگاه به تاریخ اتخاذ کرد. فریدون و هم‌ن از محققان بهائیت در مقاله‌ای با عنوان «گذر از انزوا و مجهولیت، چالش‌ها و بحران‌های آن» در بهمن ۱۳۹۰ می‌نویسد:

اینک به نظر می‌رسد باید شیوه جدیدی برای ابلاغ امر به علاقه‌مندان بیابیم و به این حقیقت واقف گردیم که خواسته‌ها و نیازها و مشکلات کسانی که به جست‌وجو در آیین بهائی علاقه‌مند می‌شوند، به کلی با آنچه ما می‌پنداریم فرق دارد. امروزه مشکل هم‌میهنان ما اثبات امر از طریق کتب مذهبی قبل و یا آگاهی از اصول اخلاقی دیانت بهائی نیست. بلکه اینها هر یک با کوله‌باری از کج‌اندیشی‌ها، بهتان‌ها، تهمت‌ها و دروغ‌هایی که ۱۶۰ سال است با آن تغذیه شده‌اند با ما روبه‌رو می‌گردند و می‌خواهند بدانند آن حرف‌ها تا چه قدر راست است و اگر دروغ است چرا؟^۱

وی در مصاحبه‌ای با کیهان‌نندن در مورد نقش محققان و نویسندگان غیر بهائی در این زمینه می‌گوید:

ما نیازمند یک تحول بزرگ در جامعه ایران هستیم. این جامعه نزدیک به ۱۷۰ سال است که توسط این نگاه که اینها ضاله و نجس هستند، نوکر و جاسوس خارجی هستند و تحریفات مشابه، بمباران می‌شود. بیرون کشیدن این موهومات و دروغ‌ها از ذهن جامعه یک تربیت اجتماعی می‌خواهد. جامعه بهائی خود باید فرهنگ‌سازی کند و این مسیر را اصلاح کند. نویسندگان ما و به طور مشخص نویسندگان مسلمان و استادان دانشگاه که امروز بیرون از ایران هستند و آزادی بیشتری دارند، دهان به گفتن تاریخ باز کنند. آنها باید برای فضای

۱. فریدون و هم‌ن، «گذر از انزوا و مجهولیت؛ چالش‌ها و بحران‌های آن»، پیام بهائی، ش ۳۸۷، فوریه ۲۰۱۲، ص ۸.

منصفانه‌ای جهت بررسی تاریخ و تغییر افکار عمومی مردم قدمی مهم بردارند.^۱

وهمین در این مصاحبه، آشفتگی تاریخ‌نگاری بابتی‌ها و بهائیان را به کل تاریخ‌نگاری معاصر ایران تعمیم می‌دهد:

نه تنها تاریخ‌نگاری در زمینه بابتی‌ها و بهائیان بلکه کل تاریخ‌نگاری ایران مخدوش است. به قول هما ناطق اما تاریخ ایران را باید از نو نوشت. در تاریخ ایران دزدی‌ها و تقلب‌های بسیاری شده است... این تاریخ را باید با توجه به اسناد و مدارک بازسازی کنیم تا در مورد اقداماتی که پیش از این اتفاق افتاده یک جریان سالم تاریخ‌نگاری را شاهد باشیم. تورج امینی از دیگر تاریخ‌نویسان بهائی است که آثار زیادی در پاسخگویی به مقالات ضد بهائی به ویژه نشریه/یام و ویژه بهائیت و نشریه مطالعات تاریخ معاصر دارد؛ به باور وی «باید تاریخ‌نگاری ایران را از نو آغاز کرد. باید از ابتدا همه چیز را دوباره خواند و دوباره نوشت». امینی و دیگر هم‌فکران او در شروع مجدد تاریخ‌نگاری خود تلاش می‌کنند تا مطالبات استعمارگران و تشکیلات بهائیت را دنبال کنند. وی آنجا که به معرفی جریان روشنفکری در ایران می‌پردازد، سعی بر آن دارد تا جریان‌های بابیه و بهائیه را سردمدار این امر در ایران معرفی کند:

روشن‌گری حقیقی را ظهور آئین‌های بابتی و بهائی دامن زده‌اند و فاصله گرفتن از این واقعیت باعث شده است تا مورخان نادانستگی یا تجاهل خود را بر کاغذ بیاورند و تاریخ‌نویسی این مرز و بوم را هر روز از حقیقت ماجرا دورتر سازند.^۲

اتخاذ شیوه جدید باعث شد تا مورخان بهائی نظیر فریدون وهمن (زبان‌شناس، پژوهشگر تاریخ و استاد بازنشسته دانشگاه کپنهاگ)، تورج امینی، عباس امانت (تاریخ‌نگار و استاد دانشگاه ییل)، کاویان صادق‌زاده میلانی (پزشک و از فعالان بهائی در عرصه اینترنت مقیم امریکا)، مهرداد امانت (پژوهشگر و از نویسندگان دانشنامه ایرانیکا)، مؤژان مؤمن (پزشک، نویسنده و پژوهشگر کلامی و تاریخی بهائی مقیم بریتانیا) و مینا یزدانی (تاریخ‌نگار و استاد دانشگاه کنتاکی جنوبی امریکا) به تحریر کتاب‌های تاریخی و تحریف تاریخ بپردازند. رویه تاریخ‌نگاران بهائی در ابتدای امر به صورت گزارش نویسی بود؛ اما برای مقابله با کتاب‌های اسنادی که از سوی مراکز

۱. کامیار بهرنگ، «از طهران تا عکا؛ فصل جدیدی در تاریخ‌نگاری ایران».

<http://delshore.wordpress.com>

۲. تورج امینی، رستاخیز پنهان، سوئد، باران، ۲۰۱۲م، ج ۱، ص ۷.

تاریخ‌نگاری در داخل ایران چاپ و نشر می‌شود، کوشیدند با رجوع به اسناد تاریخی خلأ موجود در شیوه تاریخ‌نگاری خود را ترمیم و تقویت کنند.

کتاب‌هایی نظیر *اسناد بهائیان* نوشته تورج امینی، *بهائیان/ایران* نوشته دومینیک پرویز بروکشا و سینا فاضل، *مدارس فراموش شده* نوشته سلی شاهوارو (تاریخ‌نگار و مدیر مرکز میریام عزری مطالعات ایران و خلیج فارس در دانشگاه حیفا در اسرائیل)، *صد و شصت سال مبارزه با آئین بهائی* نوشته فریدون وهمن و *از تهران تا عکا* نوشته عباس امانت و فریدون وهمن از این دست کتاب‌ها هستند که در چند سال اخیر از سوی نویسندگان بهائی منتشر شده‌اند.

۲. بزرگنمایی نقش بهائیان در نهضت مشروطه

مقوله «هویت» از مباحث اساسی مدنظر تاریخ‌نگاران بهائی است. از آنجا که بهائیان تصویر روشنی از خود و تاریخ خود ندارند، لذا تاریخ را آن گونه تحلیل می‌کنند که در راستای حفظ بهائیت و پاسخ به شبهات آنها باشد.

با وجود ادعای بهائیت در نیل به حقیقت بسیاری از روایات تاریخی دست اول بابتی و بهائی به سفارش و تأیید بیت‌العدل حذف و سانسور می‌شود. برای نمونه «دکتر خوان ریکاردو کول»، استاد محقق علوم اسلامی و تاریخ خاورمیانه نسبت به ممنوعیت بیت‌العدل از چاپ کتاب *خاطرات روزانه سلمانی*، آرایشگر مخصوص بهاء‌الله و از نزدیکان او که حاوی حقایقی در مورد بهائیت بود، اعتراض می‌کند. وی در نامه‌ای به بیت‌العدل در ۹ ژانویه ۱۹۸۳ (۱۹ دی ۱۳۶۱) می‌نویسد:

من بر این عقیده‌ام که سیاست اتخاذ شده از سوی بیت‌العدل جهانی، خط مشی زیان‌بار و مصیبت‌باری است و گذشت زمان غلط بودن آن را اثبات خواهد کرد. اطمینان دارم که در آن زمان، آن مرجع عالی، بر اساس اطلاعات و ملاحظات آتی خود، سیاست کنونی را کنار خواهد زد. عمیقاً عقیده دارم که حذف قسمتی از یک متن، اصل یا ترجمه آن، موقتاً یا دائمی، اقدامی غیر صادقانه است. همچنین احساس می‌کنم ممانعت یک مؤسسه و نهاد عمومی از دسترسی عموم مردم و محققان به اسناد و اطلاعات بیش از سی سال، به لحاظ اخلاقی غلط و ناصحیح می‌باشد...^۱

تاریخ‌پژوهان بهائی، در تاریخ‌نگاری امروز خود، به اختلافات تاریخی و انشعابات و برخورد‌های حذفی و فیزیکی در بابتی‌گری و بهائی‌گری، اختلافات درون‌گروهی - چه

۱. «سانسور در جامعه بهائی»، <http://misaghabadi.org>

مطرح کردن بهائیان به عنوان یک اقلیت دینی مظلوم در طول تاریخشان، چالشگری علیه بهائیت را به بهائی ستیزی تعبیر نمایند و با عنوان «خشونت و تبعیض دینی»، آن را نقض حقوق بهائیان نشان دهند

در باره تفاوت قرائت از متون دینی و چه در زمینه عملکرد رهبران و پیروان بهائی - و اساساً هر گونه موضوعی که نشانگر تشدد و تفاوت آراء در میان آنان است، هیچ اشاره‌ای نمی‌کنند. به طوری که از پرداختن به درگیری‌های میرزا حسینعلی

بهاء و میرزا یحیی صبح ازل و پیروان آنان، سابقه دگراندیش ستیزی در بین بهائیان و همچنین از لیان و آموزه‌ها و کارنامه آنان خودداری می‌کنند.

با مطالعه و بررسی کتب تاریخی که در دهه اخیر از سوی نویسندگان بهائی منتشر شده، با یک چهارچوب واحد و مشترک در راستای انجام رسالتشان مواجه می‌شویم که هر یک از این نویسندگان با زبان و روش خود سعی در نشر آن دارند.

یک نمونه عینی در تاریخ‌نگاری این طیف، نگاه آنها به نهضت مشروطه است. نویسندگان بهائی تلاش می‌کنند تا گفتمان مسلط در نهضت مشروطه را گفتمان رهبران بهائیت عنوان کرده و نقش علما را کم‌رنگ جلوه دهند.

کاویان صادق‌زاده میلانی در مقاله‌ای با عنوان «گفتمان‌های بهائی درباره انقلاب مشروطه» جامعه نوپای بهائیت را در زمان وقوع نهضت مشروطه بزرگترین اقلیت دینی غیر مسلمان معرفی می‌کند و می‌نویسد: «شواهد نشان می‌دهد که بهائیان از اوایل دهه (۱۸۶۰) پیشگام بحث در باب نیاز به قانون، حکومت مشروطه، انجمن‌های مشورتی و مجلس بودند.»^۱

نادر سعیدی نیز در مقاله «بهائیان و انقلاب مشروطه» ضمن تأیید دوباره نقش بابیان در نهضت مشروطه می‌نویسد:

این بدعت‌گذاران مذهبی یعنی بابیان بودند که خود را به شکل واعظان و ملایان در جه پایین ظاهر نموده و اندیشه مشروطیت را تشویق، پیگیری و رهبری نمودند. این نظریه به درستی از نقش مهم بابیان ازلی در انقلاب مشروطه سخن می‌گوید و نقش مهم بابیانی مانند ناظم‌الاسلام کرمانی، یحیی دولت‌آبادی، ملک‌المتکلمین، سید جمال‌الدین واعظ و دیگران را خاطر نشان کرده است. در عین حال این نظریه از این واقعیت غفلت کرده است که آرمان مشروطیت و

۱. کاویان صادق‌زاده میلانی، گفتمان‌های بهائی درباره انقلاب مشروطه، بهائیان ایران، پژوهش‌های تاریخی - جامعه‌شناختی، فریدون وهمن (به کوشش)، ترجمه حوری رحمانی و عرفان ثابتی، سوئد، باران، ۲۰۱۱/۱۳۹۰م، ص ۲۴۴.

دموکراسی و جدایی دین از سیاست و برابری حقوق همه مردم ریشه در آرمان بهائی دارد.^۱

علی اصغر حقدار از دیگر تاریخ‌نویسان بهائی در کتاب *مدرن‌اندیشان ایرانی و بهائیت* در مورد نقش بهائیان در نهضت مشروطه می‌نویسد:

در طی دوران مورد بحث جامعه بهائی ایران با حداقل نیم میلیون پیرو بزرگ‌ترین اقلیت مذهبی ایران بود. جامعه بهائی با مطرح کردن مباحثی نظیر ضرورت وجود مجالس مشورت و اهمیت انتخابات عمومی و دستگاه قضایی و حکومت قانون نقش مهم و سازنده‌ای را در تبلور پیش‌زمینه فکری مشروطیت ایفا کرد.^۲

حقدار به نقل از تورج امینی در رابطه با وضعیت بهائیان در زمان مشروطیت می‌نویسد: بهائیان در دوره قاجار از منظر اعتقادی، حکومت مشروطه پارلمانی را توصیه کردند، اما به دلیل شرایط نامناسب اجتماعی و تاریخی، خود را از شرکت در هیجانانقلاب مشروطه بر حذر داشتند. بهاء‌الله به عنوان رهبر یک جامعه دینی، نخستین ایرانی بود که بحث مشروطیت و لزوم مجلس پارلمانی را گوشزد مخاطبان خود ساخت...^۳

نگاهی گذرا به تاریخ مشروطه، ابطال سخنان این نویسندگان بهائی را به خوبی نمایان می‌کند. همان‌طور که حقدار خود به آن اذعان می‌کند، رهبران بهائی در ایجاد هیجانانگیزی نظیر تحصن‌ها و اعتراضات جمعی مردم نقشی نداشته‌اند. پس با این اعتراف باید گفت که شکل‌گیری نهضت مشروطه بدون اعتراضات علما و به دنبال آنها مردم غیر ممکن بوده است و همین امر پوچی ادعای آنها را به اثبات می‌رساند.

۳. اتهام‌زدایی از بهائیت در دوره پهلوی

تشکیلات بهائیت تلاش می‌کند با ارایه و تکیه بر تز «جدایی دین از سیاست» پیروان خود را از مداخله در امور سیاسی و ارتباط و وابستگی با شبکه‌های جاسوسی انگلیس، روسیه، امریکا و اسرائیل مبرا سازد. تاریخ‌نگاران بهائی به دنبال کم‌رنگ نشان دادن رابطه خود با رژیم پهلوی و عدم تأثیرگذاری آنها در سلطنت رضاشاه و محمدرضاشاه هستند. ایرج اشراقی در کتاب *سرکوب و کشتار دگراندیشان مذهبی در ایران*، نفوذ بهائیان در حکومت پهلوی را توجیه می‌کند:

یکی از مهم‌ترین اتهاماتی که روحانیت شیعه علیه بهائیان مطرح

۱. نادر سعیدی، «بهائیان و انقلاب مشروطه»، *پیام بهائی*، ش ۴۰۲، مه ۲۰۱۳، ص ۳۶.

۲. علی اصغر حقدار، *مدرن‌اندیشان ایرانی و بهائیت*، باشگاه ادبیات، ۱۳۹۵-۲۰۱۶، ص ۸۳.

۳. همان، ص ۸۶.

می‌کند نفوذ پیروان این آیین در حکومت دوران محمدرضا شاه است. این اتهام به ویژه پس از انقلاب اسلامی در دادگاه‌های انقلاب علیه بهائیان مطرح شد. اما واقعیت این است که در دوران پهلوی دوم بر اساس بند ۴ از ماده قانون استخدام کشوری، استخدام بهائیان در ادارات دولتی ممنوع بود.^۱

این نویسنده بهائی در ادامه برای اثبات ادعای خود به انکار بهائی بودن افرادی نظیر فرخرو پارسا و امیرعباس هویدا می‌پردازد و در ادامه تنها پنج بهائی را دارای فعالیت سیاسی در دوره حکومت پهلوی معرفی می‌کند. به گفته اشراقی، بهائی بودن این افراد، دخالتی در سوابق سیاسی آنها ندارد و تنها به دلیل شایستگی‌های فردی به مقامات بالا رسیده‌اند.^۲ اشراقی در حالی چنین ادعایی را مطرح می‌کند که برخی نویسندگان بهائی، خود به این امر اعتراف کرده‌اند، در کتاب *بهائیان/یران* آمده:

بعضی از بهائیان در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ مناصب حساسی داشتند. معروف‌ترین آنها، پزشک مخصوص شاه، عبدالکریم ایادی بود. چند تن از درجه‌داران ارتش هم بهائی بودند و بهائیان زیادی هم در شرکت ملی نفت کار می‌کردند.^۳

در حقیقت این مورخان با تأکید بر موضع غیر سیاسی بودن خود، تلاش دارند تا موضوع حضور بهائیان در سطوح بالای حکومت پهلوی و تعامل حکومت با سازمان بهائیت در این زمان را، مسکوت گذاشته و صرفاً به ذکر چند نام بسنده کنند.

تاریخ‌نویسان بهائی

در ادامه به معرفی اجمالی چند تن از مورخان بهائی که در راستای اهداف بیت‌العدل و حامیان امپریالیسم آنها تاریخ‌سازی می‌کنند، می‌پردازیم.

رودنی کلارکن

یکی از افراد فعال در مطالعات و پژوهش‌های تاریخی، رودنی کلارکن^۴ رئیس دپارتمان آموزش و تربیت و مدیر مدرسه آموزش دانشگاه شمال میشیگان است که در مورد مسائل بهائیان مقیم ایران پژوهش‌هایی را انجام داده است. وی در آثار خود تأکید دارد

۱. ایرج اشراقی، سرکوب و کشتار دگراندیشان مذهب در ایران، پیام، ۱۳۹۵، ج ۱، ص ۲۹۹.

۲. همان، ص ۳۰۰.

۳. هوشنگ اسفندیار شهبایی، ساختار یک تعصب؛ تأملاتی در بهائی‌ستیزی سکولار در ایران، بهائیان/یران، پژوهش‌های تاریخی - جامعه‌شناختی، فریدون وهمن (به کوشش)، ترجمه حوری رحمانی و عرفان ثابتی، سوند، باران، ۲۰۱۱/۱۳۹۰، ص ۳۱۷.

که بهائیان اقلیت دینی هستند که از آغاز پیدایش بهائیت، توسط مقامات مذهبی و دولتی ایران مورد قتل عام قرار گرفته‌اند. بین سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ ش، سه مقاله در ارتباط با بهائیت از وی منتشر شده که در آن راهکارهای مقابله با ممنوعیت آموزش بهائیان در ایران آمده است.

از همکاران رودی کلارکن، نادر سعیدی است که دارای تحصیلات کارشناسی ارشد در رشته اقتصاد از دانشگاه «شیراز» و دکترا در رشته جامعه‌شناسی از دانشگاه «ویسکانسین مدیسن» و استاد دروس جامعه‌شناسی در دانشگاه‌های «ویرجینیا»، «واندربیلت» و «کارلتون» است. وی از سال ۱۳۹۱ ش، در مطالعات بهائی دکتر کلارکن به عنوان دستیار مشارکت داشته و خود نیز آثاری در زمینه مطالعات بهائی همچون *دروازه قلب: شناخت آثار حضرت باب و آرم‌ها و تمدن: روح، تاریخ و سفارش در آثار بهاءالله* دارد.

احسان یارشاطر

احسان یارشاطر در سال ۱۲۹۹ ش، در همدان به دنیا آمد. پدر وی هاشم یارشاطر از بازرگانان اهل کاشان بود که به تدریس زبان عربی و اسپرانتو نیز می‌پرداخت. او در سنین کودکی والدین خود را از دست داد و به تهران آمد. او تحصیلات ابتدایی را در مدارس شهر همدان، کرمانشاه و تهران به پایان برد و در سال ۱۳۱۹ ش، در دانشسرای تهران در رشته زبان و ادبیات فارسی، مدرک لیسانس گرفت.^۱ چند سال بعد با رایبه رساله خود با عنوان «شعر فارسی در نیمه دوم قرن نهم» موفق به دریافت مدرک دکترا از دانشگاه تهران شد^۲ و به عنوان استادیار به تدریس در گروه زبان و ادبیات فارسی دانشکده الهیات تهران پرداخت. در سال ۱۳۲۶ ش، با دریافت بورس تحصیلی از سوی بریتیش کاونسل،^۳ بخش فرهنگی سفارت انگلیس در ایران برای مطالعه در رشته تعلیم و تربیت به انگلستان رفت و پس از آشنایی با پروفیسور دبلیو بی هینگ^۴ مطالعات خود را در زمینه زبان‌ها و فرهنگ ایران باستان در مدرسه علوم شرقی لندن آغاز کرد و در سال ۱۳۳۱ ش، پس از دریافت مدرک کارشناسی ارشد از این مرکز به ایران بازگشت و سمت دانشجویی ابراهیم پورداود را در دانشگاه ادبیات تهران بر عهده گرفت. پس از بازنشسته شدن پورداود، جانشین وی در سمت استاد کرسی «فرهنگ ایران و باستان» شد.^۵ یارشاطر در سال ۱۳۳۵ ش، مؤسسه‌ای سلطنتی به نام «بنیاد ترجمه و نشر کتاب»

۱. فریدون وهمن، «اسطورهای به نام احسان یارشاطر»، *پیام بهائی*، ش ۳۶۵، آوریل ۲۰۱۰، ص ۲۵-۲۴.
۲. *دانشنامه نجفگان*، تهران، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر ایران، ۱۳۸۳، ج ۱، ص ۱۵۳.

3. British Council
4. w.b.henning

۵. همان، ص ۱۵۴.

را با همکاری سید حسن تقی‌زاده و اسدالله علم راه‌اندازی کرد و در همان سال انجمن کتاب را به همراه ایرج افشار تأسیس نمود. در سال ۱۳۳۷ ش، به دعوت دانشگاه کلمبیا برای تدریس در رشته ایران‌شناسی به امریکا رفت و به سرپرستی وی، «مرکز تحقیقات ایران‌شناسی» در این دانشگاه ایجاد شد. در این مرکز مجموعه‌های مختلفی نظیر: مجموعه میراث/ایران در ۳۶ جلد، مجموعه پژوهش‌های/ایران‌شناسی در ۱۴ جلد، مجموعه ادبیات/ایران نوین در ۹ جلد و مجموعه سخنرانی‌های ایجاد شده در دانشگاه کلمبیا درباره مطالعات ایران در ۷ جلد زیر نظر یارشاطر منتشر شده است. همچنین وی به دعوت دانشگاه کمبریج و با مشارکت برخی از ایران‌شناسان انتشار کتاب تاریخ ایران از پایان حکومت هخامنشیان تا پایان دوره ساسانی را سرپرستی کرد.^۱

دانشنامه ایرانیکا نیز یکی از بزرگ‌ترین پروژه‌های ایران‌شناسی است که به سرپرستی احسان یارشاطر درباره فرهنگ و تاریخ ایران و به زبان انگلیسی با حمایت مالی دانشگاه کلمبیا و بنیاد علوم انسانی امریکا نوشته می‌شود. جلد اول این مجموعه در سال ۱۳۶۱ ش، به چاپ رسیده است و تاکنون ۱۵ جلد از آن منتشر شده است. پژوهشگران و محققان بهائی نظیر فریدون وهمن، عباس امانت و مهرداد امانت با وی در این دانشنامه همکاری می‌کنند.

یارشاطر یکی از اعضای فراماسونری در ایران و عضو لژ فراماسونری مهر بود. وی یکی از اعضای تشکیلات بهائیت است. او در آثارش، بهائیت را در شمار ادیان الهی و باب و بهاء را در زمره پیامبران قرار می‌دهد و در هر جا که فرصت بیابد، در اطراف این فرقه و سران وابسته به آن تبلیغ می‌کند. برای نمونه بخش انقلاب مشروطه ایرانیکا، شدیداً به تثبیت نقش بابیه و بهائیه در جریان نهضت مشروطه تأکید دارد و طیف‌های اسلام‌گرا، مذهبی‌ها و روحانیون جنبش مشروطه را مورد انتقاد قرار داده است.

عباس امانت

عباس امانت در سال ۱۳۲۶ ش، در ایران متولد شد. پدرش موسی امانت از یهودی‌های بهائی شده کاشان است که با موقعیت مالی مناسب به تبلیغ این تشکیلات می‌پرداخت و به عنوان عضو فعال جامعه بهائی در تهران از او یاد می‌شود.^۲

عباس امانت در سال ۱۳۴۹ ش، پس از اخذ لیسانس علوم اجتماعی از دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، به انگلستان رفت و در سال ۱۳۵۹ ش، موفق به اخذ دکتری تاریخ ایران از «دانشگاه آکسفورد» شد. وی استاد «دانشگاه ییل» و ساکن امریکاست.

۱. فریدون وهمن، «اسطوره‌ای به نام احسان یارشاطر»، پیام بهائی، ش ۳۶۵، آوریل ۲۰۱۰، ص ۲۵-۲۴.

۲. موسی امانت، بهائیان کاشان، مادرید اسپانیا، بنیاد فرهنگی نخل، ۲۰۱۲ م، ص ۲.

تورج امینی از دیگر تاریخ‌نویسان بهائی است که آثار زیادی در پاسخگویی به مقالات ضد بهائی به ویژه نشریه *ایام ویژه بهائیت* و نشریه *مطالعات تاریخ معاصر* دارد؛ به باور وی «باید تاریخ‌نگاری ایران را از نو آغاز کرد. باید از ابتدا همه چیز را دوباره خواند و دوباره نوشت.»

امانت از همکاران ارشد «احسان یارشاطر» و از چهره‌های فرهنگی وابسته به تشکیلات بهائیت در تدوین *دانشنامه ایرانیکا* و عضو شورای سردبیری این دایره‌المعارف در «دانشگاه کلمبیا»ی امریکا است که زیر نظر سازمان سیا فعالیت دارد. امانت سردبیری *Persia Observed* را نیز بر عهده دارد.

امانت بهائی متعصبی است و هم اکنون در حوزه مطالعات خاورمیانه و ایران به دلیل پیوند با لابی بهائی - صهیونیستی و نومحافظه‌کاران ایالات متحده (نئوکان‌ها) در دانشگاه‌های آنجا، از موقعیت ویژه‌ای برخوردار است. موقعیت نامبرده در ایالات متحده و کانادا به حدی است که در موارد فراوان استخدام یا اخراج غیر مستقیم اساتید ایرانی مقیم امریکا، جذب و بوریسه کردن دانشجویان ایرانی، سیاست‌گذاری برای تشکیل همایش‌ها و دعوت از دانشگاهیان و پژوهشگران برای شرکت در همایش‌ها و در موارد خاص صدور مدرک تحصیلات عالی به برای افراد به سفارش وی صورت می‌گیرد.^۱

کتاب‌های *اسلام آخر زمانی و تشیع ایرانی* (۲۰۰۹م)، *رستاخیز و تجدید ساخت جنبش بابی در ایران* (۱۹۸۹م)، *ناصرالدین شاه و سلطنت ایران* (۱۹۹۷م)، *انقلاب مشروطه* (۱۹۹۴م)، *بریتانیا در ایران قاجار* (۲۰۰۲م)، *تاریخ‌نگاری ایران از قاجار* (۲۰۰۴م)، *تاریخ‌نگاری ایران از پهلوی* (۲۰۰۴م)، *قبله عالم و از تهران تا عکا* (۲۰۱۶م) از جمله آثار او هستند. امانت از سال ۲۰۰۴-۱۹۹۳م رئیس شورای مطالعات خاورمیانه در دانشگاه ییل بوده است و در حال حاضر مدیر مطالعات ایران در دانشگاه ییل مک میلان است.

فریدون وهمن

فریدون وهمن در دانشکده ادبیات تهران با احسان یارشاطر آشنا و در بنگاه ترجمه و نشر کتاب مشغول به کار شد. وی در سال ۱۳۳۸ش، با معرفی نامه یارشاطر برای تحصیل به لندن رفت و در مدرسه علوم شرقی وابسته به دانشگاه لندن زیر نظر پروفیسور مری بویس^۲ و پروفیسور گرشویچ^۳ و دیگر اساتید دانشگاه کوپنهاگن به تحصیل در رشته

۱. رک: «تاریخ‌نگاری وارونه»، *سالنامه جریان‌شناسی تاریخی*، س ۱، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی، ص ۹۵-۱۰۶.

2. Mary Boyce
3. Gershevitch

زبان‌شناسی ایرانی پرداخت.^۱

وی استاد ایران‌شناسی دانشگاه کوپنهاگن در رشته زبان‌ها و ادیان باستانی ایران با بیش از چهل سال سابقه تدریس و پژوهش است و از اعضای تشکیلات بهائیت بوده که تاکنون چندین کتاب و مقاله در *ایرانیکا* راجع به بهائیت و ادیان ایرانی منتشر کرده است. از آثار او می‌توان به کتاب‌هایی همانند *دین زرتشتی*، *فرهنگ مردم کرمان* و *واژه‌نامه پهلوی به فارسی ارتای ویراز نامک* و کتاب سه جلدی *Dialects west Iranian* در مورد لهجه‌های غربی ایران و یکصد و شصت سال مبارزه با آیین بهائی اشاره کرد. همچنین از وی مقالات متعددی در *دانشنامه بزرگ دانمارک*، *مجلات سخن*، *راهنمای کتاب*، *ایران‌شناسی*، *ایران‌نامه* منتشر شده است. تازه‌ترین اثر و همن کتاب *تهران تا عکا* است که با همکاری عباس امانت در سال ۱۳۹۵ ش، به چاپ رسانده است. فریدون و همن از مؤسسان و در حال حاضر رئیس انجمن فرهنگی ایران و دانمارک است که پیش از انقلاب اسلامی برای معرفی فرهنگ ایران به مردم دانمارک تشکیل شد.

موزان مؤمن

موزان مؤمن^۲ متولد ایران و بزرگ شده انگلستان است. ویکی پدیا وی را یک «دانشور و پژوهنده مستقل با زمینه تحقیقاتی مذهب شیعه و بهائیت» معرفی می‌کند که در رشته پزشکی و در دانشگاه کمبریج انگلستان تحصیل کرده و همکار انجمن سلطنتی آسیایی انگلستان است. او و همسرش^۳ هر دو بهائی بوده و علاوه بر امور عادی، به تبلیغ بهائیت در انگلیس و دیگر کشورهای جهان می‌پردازند. وی از همکاران حسن موقر بالیوزی از محققان بهائی بوده است.

مؤمن مقالات بسیاری در معرفی موضوعات مرتبط با بهائیت با عناوینی نظیر «ظهور الحق»، «میرزا ابوالفضل گلپایگانی»، «علی اکبر شه‌میرزادی»، «بدشت» و «فستیوال بهائی» در *دانشنامه ایرانیکا*^۴ دارد و کتبی نیز در ارتباط با بهائیت همانند *گفتار کوتاه درباره دیانت بهائی*، *مطالعه معارف بهائی* نوشته است. وی نقش پررنگی در *دایره‌المعارف جهان نوین اسلامی*^۵ در آکسفورد داشته و کتاب‌هایی نیز درباره دین اسلام تألیف کرده است. کتاب وی با عنوان *مقدمه‌ای بر اسلام شیعی*^۶ منبعی قابل توجه در غرب

۱. فریدون و همن، «اسطوره‌ای به نام احسان یارشاطر»، همان، ص ۲۵.

2. Moojan Momen

3. Wendi Momen

4. Encyclopedia Iranica

5. Encyclopedia of the Modern Islamic World

6. *An Introduction to Shi'i Islam*

برای شناخت شیعه است. این کتاب سراسر توهین و حاوی جعلیات تاریخی و اتهامات بی‌اساس به پیامبر اسلام (ص) و امامان معصوم (ع) بوده و نشانه بارز دشمنی بهائیان با دین اسلام است. برای نمونه در مورد ورود دین اسلام به ایران در این کتاب آمده:
اسلام در ایران زاده نشده، بلکه به زور شمشیر به ایرانیان تحمیل شده است. اسلام برای مردم عربستان آورده شده و ارتباطی با سایر مردمان جهان ندارد.^۱

کلام آخر

تاریخ‌سازی جریان بهائیت در ایران داستان پیچیده‌ای دارد. بدون شک هر تاریخ‌پژوه باانصافی با سیر در منابع اولیه بابیه و بهائیه، نمی‌تواند تلاش مستشرقان غربی نظیر کنت دو گوینو و ادوارد براون را در تاریخ‌نگاری این دو جریان نادیده بگیرد. امروزه نیز این امر با کمک و هدایت غرب به عرصه‌ای علیه نظام اسلامی و ارزش‌های آن تبدیل شده است.

تاریخ‌نویسان بهائی با تحریف تاریخ به دنبال ارایه چهره متریقی از این تشکیلات به عنوان یک جریان فکری اثرگذار در ایران هستند. پروژه تحریف تاریخ که از مدت‌ها قبل در دستور کار نویسندگان بهائی قرار گرفته است، در آینده نیز برای ضربه زدن به ارزش‌های اسلامی و ملت مسلمان ایران ادامه پیدا خواهد کرد. لذا در چنین شرایطی شخصیت‌ها و مراکز تاریخ‌نگاری در داخل کشور مسئولیت سنگینی دارند تا در مواجهه با تحریف شخصیت‌های تاریخی و وارونه‌نگاری تاریخی به بیان حقایق بپردازند.

۱. مؤژان مؤمن، مقدمه‌ای بر مذهب شیعه/اسلامی، امریکا، دانشگاه بیل، بی‌تا.